

Arbetsmiljöguide:

Riskbedömning av arbetsmoment

Om guiden:

Riskbedömning av arbetsmoment syftar till att säkerställa att arbetsmoment kan genomföras på ett säkert sätt. Arbetsmiljöguiden ger vägledning i hur riskbedömning av arbetsmoment kan göras.

Innehåll

1. Introduktion	2
1.1. Syfte med den här arbetsmiljöguiden	2
1.2. Målgrupp.....	2
1.3. Begrepp och definitioner.....	2
2. Riskbedömning och arbetsberedning	3
3. Genomföra riskbedömning och åtgärda riskerna.....	4
3.1. Förberedelse inför riskbedömningen	4
3.2. Steg för steg: genomföra riskbedömning och åtgärda riskerna.....	4
Bilagor	7
Referenser	7

1. Introduktion

Att förebygga olyckor och ohälsa handlar om att identifiera, värdera och åtgärda risker innan något hänt. Detta arbete startas tidigt i projektet, redan under planering och projektering. Under byggskedet genomförs riskbedömningar inför varje arbetsmoment och åtgärder för att hantera riskerna tas fram och genomförs för att säkerställa att arbetsmomenten kan genomföras med bra förutsättningar på ett säkert sätt. Förutsättningar för att arbetet med risker ska fungera tillfredsställande är att det finns en riskmedvetenhet och kunskap om riskbedömningar, som i sin tur grundar sig i en god säkerhetskultur.

1.1. Syfte med den här arbetsmiljöguiden

Arbetsmiljöguiden syftar till att ge stöd och vägledning i att tillämpa Håll Nollans *Arbetsmiljöstandard om riskbedömning av arbetsmoment samt arbetsberedning*.

Arbetsmiljöguiden ger stöd i hur en riskbedömning av arbetsmoment kan genomföras.

1.2. Målgrupp

Arbetsmiljöguiden riktar sig i första hand till den som genomför riskbedömning av arbetsmoment i byggskedet. Arbetsmiljöguiden kan även ge stöd till den som genomför riskbedömningar i projektens tidigare skeden.

1.3. Begrepp och definitioner

I denna arbetsmiljöguide används följande begrepp och definitioner;

Arbetsberedning: Detaljerad planering av hur ett enskilt arbetsmoment ska genomföras, där även hantering av arbetsmiljörisker ingår. Resultatet blir en dokumenterad beskrivning av hur ett arbetsmoment ska genomföras, där även åtgärder för att hantera arbetsmiljörisker ingår.

Arbetsmoment: Ett avgränsat praktiskt moment i byggprocessen, t.ex. stenläggning, gjutning, montering, schaktning.

Konsekvens: Hur allvarlig skadan blir om det händer.

Risk: Sannolikheten för att ohälsa eller olycksfall i arbetet uppstår och följderna av detta.

Riskbedömning: Process för att identifiera risker samt värdera hur stora riskerna är genom att väga samman sannolikhet och konsekvens. Syftet är att avgöra vilka åtgärder som behövs.

Risikkälla: Något som kan ge upphov till skada, dvs. en möjlig källa till ohälsa eller olycksfall.

Riskreducerande åtgärder: Åtgärder som minskar risken.

Risikvärde: Det sammanvägda värdet för sannolikhet och konsekvens (t.ex. sannolikhet 4 x konsekvens 3 = riskvärde 12).

Sannolikhet: Hur troligt det är att något ska hända.

Åtgärdstrappa: Stöd för prioritering av de åtgärder som har störst effekt.

2. Riskbedömning och arbetsberedning

I god tid innan ett arbetsmoment ska genomföras upprättar arbetsgivaren en riskbedömning i syfte att avgöra vilka åtgärder som behövs. Vid behov, och alltid inför arbete med särskild risk, upprättas även en arbetsberedning.

Riskbedömning av ett arbetsmoment innebär att identifiera risker och värdera hur stora riskerna är genom att väga samman sannolikhet och konsekvens. I denna guide beskrivs även att välja, genomföra och följa upp åtgärder för att hantera riskerna.

Arbetsberedning är en detaljerad planering av hur ett enskilt arbetsmoment ska genomföras, där även hantering av arbetsmiljörisker ingår. Resultatet blir en dokumenterad beskrivning av hur arbetsmomentet ska genomföras. Arbetsberedning ska som miniminivå genomföras för arbeten som innehåller någon av de 13 särskilda arbetsmiljöriskerna enligt 11 kap. 12§ i AFS 2023:3 (om projektering och byggarbetsmiljösamordning – grundläggande skyldigheter), där arbetsberedningen är ett sätt att beskriva åtgärder för att hantera riskerna. Arbetsberedning kan även användas för att uppfylla kravet på skriftliga instruktioner för hur arbeten med allvarliga risker ska utföras säkert enligt 10§ AFS 2023:1 (om systematiskt arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar). Utöver ovan genomförs arbetsberedning lämpligen även för arbetsuppgifter som innehåller nya, riskfyllda eller tidsbegränsade moment, eller komplicerade arbetsmoment eller förhållanden.

När enbart en *riskbedömning* genomförs:

En riskbedömning behöver genomföras tillsammans med de som ska utföra arbetet och skyddsombudet då dessa personer har stor erfarenhet av arbetsmiljöriskerna samt ges möjlighet att påverka val av åtgärder för att hantera dessa. Inför att arbetsmomentet ska startas upp går riskbedömningen igenom med de som ska genomföra arbetet. Om det tillkommer nya personer under genomförandet av arbetsmomentet ska en genomgång av riskbedömningen göras med dessa, så att även de nytilkomna arbetstagarna ges rätt förutsättningar att arbeta säkert. Det är viktigt att genomgången görs på ett sätt så att alla förstår de risker som finns och de åtgärder som genomförs. Vilka som deltagit när riskbedömningen gått genom ska noteras.

När riskbedömningen följs av en *arbetsberedning*:

Om de som ska genomföra arbetet varit delaktiga i riskbedömningen kan ett utkast till arbetsberedning tas fram av arbetsledaren, som sedan går igenom och förankrar arbetsberedningen med de personer som ska utföra arbetet och fångar upp synpunkter inför färdigställande. Inför att arbetsmomentet ska starta går arbetsberedningen igenom tillsammans med dem som ska utföra arbetsmomentet. Om det tillkommer nya personer under genomförandet av arbetsmomentet ska en genomgång av arbetsberedningen göras med dessa, så att även de nytilkomna arbetstagarna ges rätt förutsättningar att arbeta säkert. Det är viktigt att genomgången görs på ett sätt så att alla förstår de risker som finns och de åtgärder som genomförs. Vilka som deltagit när arbetsberedningen gått igenom ska noteras. Arbetsberedningen ska finnas tillgänglig för alla på arbetsplatsen som berörs av arbetet.

För att säkerställa att arbetet utförs i enlighet med riskbedömningen eller arbetsberedningen behöver uppföljning göras på plats där arbetet genomförs. Om det då visar sig att det inte går att följa dessa eller om förutsättningarna ändrats så behöver riskbedömningen/arbetsberedningen uppdateras.

3. Genomföra riskbedömning och åtgärda riskerna

I det här avsnittet beskrivs riskbedömning och åtgärder inför arbetsmoment. Varje steg beskrivs närmare nedan samt exemplifieras i bilaga *Exempel: Riskbedömning av arbetsmoment*.

- a) Dela upp arbetet i delmoment
- b) Identifiera riskkällor – vad är farligt?
- c) Identifiera risker – vad kan inträffa?
- d) Värdera varje risk – hur stor är risken?
- e) Välj åtgärder
- f) Genomför åtgärder och informera
- g) Följ upp åtgärdernas effekt och uppdatera vid behov

Riskbedömning ska alltid vara skriftlig. Till denna arbetsmiljöguide finns två mallar för riskbedömning inklusive handlingsplan för åtgärder; *"Mall riskbedömning och åtgärder"* samt *"Mall riskbedömning och åtgärder – enkel"*. Den enklare mallen är tänkt för riskbedömning av enklare arbeten, t.ex. servicearbeten, eller för den som vill komma igång med riskbedömning på en enklare nivå.

3.1. Förberedelse inför riskbedömningen

Inför riskbedömning av arbetsmoment är det viktigt att säkerställa att rätt förutsättningar finns i form av underlag och kompetens, i god tid innan genomförande. Det innebär att:

- **Utse deltagare och kalla till möte** för genomförande. Kunskapen om risker och det aktuella arbetsmomentet hos de som genomför riskbedömningen är viktig för att identifiera och värdera risker. För att få en riskbedömning som ger nytta behöver denna därför göras tillsammans med dem som ska utföra arbetet och även skyddsombud ska involveras.
- **Samla in underlag** som är relevanta för det arbete som ska riskbedömas, exempelvis:
 - Tidigare riskbedömningar av liknande arbetsmoment från andra projekt.
 - Monteringsanvisningar och kemikalieförteckning (säkerhetsdatablad).
 - Underlag om olyckor och tillbud i samband med liknande moment.
 - Underlag från projekteringen t.ex. skriftliga underlag.

3.2. Steg för steg: genomföra riskbedömning och åtgärda riskerna

- a) **Dela upp arbetet i delmoment.** Beskriv kortfattat arbetsgången från start till slut och de delmoment som ingår i arbetsmomentet, så att det är tydligt vad riskbedömningen avser. Att dela upp arbetet i delmoment brukar underlätta identifierandet av riskkällor och risker.
- b) **Identifiera riskkällor – vad är farligt?** Identifiera sådant i arbetsmiljön som kan ge upphov till skada, dvs. möjliga källor till ohälsa eller olycksfall. En riskkälla kan vara vad som helst som kan orsaka skada eller ohälsa för de personer som utför eller påverkas av ett byggnadsarbete, exempelvis arbete från höjd, svets, fordon som är i rörelse, elektricitet, vassa kanter, maskiner, cancerframkallande ämnen, dammpartiklar etc.

- c) **Identifiera risker – vad kan inträffa?** En risk är sannolikheten för att ohälsa eller olycksfall i arbetet uppstår och följderna av detta, dvs. en sammanvägning av sannolikhet och konsekvens. Beskriv riskerna och varför de är ett problem; varför är det en risk, samt hur och vem kan skadas (egna arbetstagare, andra på byggarbetsplatsen eller tredje person) etc.

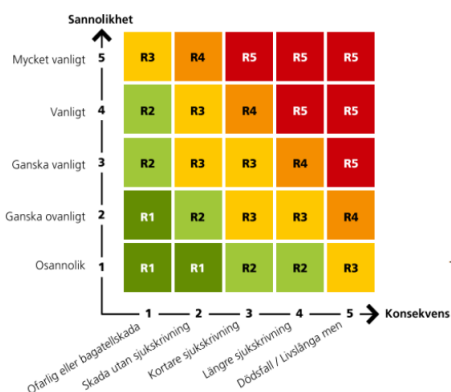
En riskkälla kan medföra flera risker. Riskkällan svetsning kan exempelvis innebära risken att en brand uppstår, att den som svetsar eller någon i närheten får svetsblänk eller andas in farliga gaser. Riskkällan bormaskin kan medföra risk för att användaren fastnar med handsken i borsten eller att borsten fastnar i underlaget etc.

För att identifiera risker kan det vara till hjälp att tänka utifrån *människorna* som utför arbetet, *teknik/verktyg* som används och de förutsättningar som *organisationen* ger (t.ex. tid, arbetsbelastning, information, ansvar, kompetens, samarbete etc.). Även miljön och omgivningen behöver beaktas.

Markera gärna de risker som påverkar de andra på byggarbetsplatsen samt de risker som kan åtgärdas endast genom samordning av Bas-U. Detta då dessa risker, inklusive hur man avser åtgärda dem, ska lämnas in till Bas-U för att kunna få ett klartecken att påbörja arbetet första gången i projektet.

- d) **Värdera varje risk - hur stor är risken?** Värdera riskerna utifrån hur troligt det är att något ska hända (sannolikheten) och hur allvarig skadan skulle bli om det hände (konsekvensen). Värderingen görs för att undersöka om risken är acceptabel, eller om det finns behov av åtgärder. Utgå från värderingen när åtgärder tas fram i nästa steg.

Som stöd i värderingen av riskerna kan en riskmatris användas (se nedan riskmatris från Prevent). Sannolikhet och konsekvens ges värden 1-5 utifrån skalorna nedan, och riskvärdet som blir resultatet av att multiplicera sannolikheten och konsekvensen visar hur allvarlig risken är och ger vägledning om behovet av åtgärder, dvs. om risken bedöms som acceptabel eller om åtgärd behövs för att hantera risken.

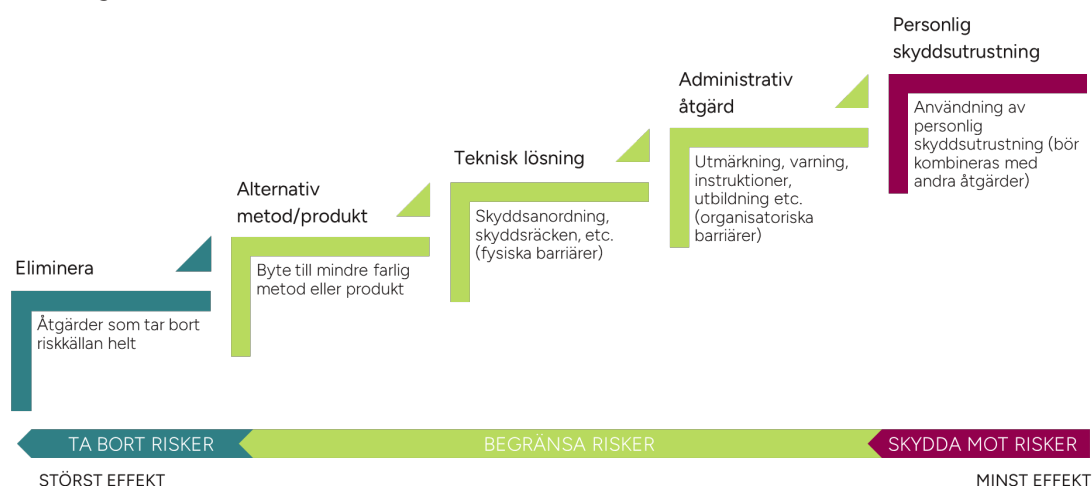
Riskvärde	Klassning av risk	Behov av åtgärd
1-2	R1 Låg Försumbar risk	Ej behov av åtgärd
3-4	R2 Liten risk	Eventuellt åtgärd
5-9	R3 Medel Viss risk	Åtgärdas så långt rimligt
10-14	R4 Allvarlig risk	Åtgärdas snarast
15-25	R5 Hög Mycket allvarlig risk	Arbetet ska inte utföras innan åtgärd vidtagits

När risken är kopplad till ett gränsvärde som inte får överskridas (t.ex. damm, buller, kemikalier, vibrationer) är det inte värderingen som "styr" åtgärderna utan gränsvärdet.

- e) **Välj åtgärder.** De åtgärder som identifieras syftar i huvudsak till att hantera risker som bedöms som ej acceptabla. Även för risker som bedöms som acceptabla kan åtgärder

identifieras, exempelvis om åtgärderna bedöms vara enkla att genomföra eller bidra till att andra risker minimeras.

Det finns olika typer av riskreducerande åtgärder. Utgå från åtgärdstrappan (baserad på ISO 45001) nedan vid prioriteringen av åtgärder och välj åtgärd med så stor effekt som möjligt. Se även till att regler och krav från arbetsmiljöplanen omhändertas. Flera olika åtgärder kan behöva genomföras för att hantera en risk.

Viktigt att tänka på när åtgärder väljs är att åtgärderna ska minska risken så att den blir acceptabel. Risken (sannolikhet x konsekvens) ska med vidtagna åtgärder vara försumbar eller liten för att åtgärderna ska anses vara tillräckliga. Om åtgärderna inte minskar risken behövs fler eller mer effektiva åtgärder.

Säkerställ att ansvariga för att genomföra åtgärderna utses och att datum sätts för när åtgärderna ska vara genomförda.

- f) **Genomför åtgärder och informera.** Planera och säkerställ de åtgärder som ska genomföras. De personer som ska utföra arbetsmomenten och delmomenten ska introduceras för tänkta åtgärder. Det är viktigt att genomgången görs på ett sätt så att alla förstår de risker som finns och de åtgärder som genomförs.
- g) **Följ upp åtgärdernas effekt och uppdatera vid behov.** När arbetet påbörjas, och löpande under arbetets gång, behöver åtgärderna följas upp. Dels att de efterlevs och dels att de åtgärder som tagits fram är rätt och fungerar i praktiken. Om åtgärderna visar sig inte vara tillräckliga eller inte fungerar i praktiken behöver åtgärderna ses över och anpassas.

Utifrån förändrade förutsättningar eller förhållanden t.ex. ändringar i tidplan, väderomslag, inrapporterade riskobservationer, risker som identifieras i skyddsronder etc. kan nya risker uppstå eller effekten av tidigare åtgärder inte fylla sin tänkta funktion som riskreducerande åtgärd. Då behöver risker identifieras och värderas på nytt och nya åtgärder tas fram.

Vår kontakt

Ulrika Dolietis
Håll Nollan

Arbetsmiljöguide

Riskbedömning av arbetsmoment
Utfärdad: okt 2020
Uppdaterad: aug 2025

Bilagor

Mall för riskbedömning och åtgärder
Mall för enkel riskbedömning och åtgärder
Exempel: Riskbedömning av arbetsmoment

Referenser

Håll Nollans Arbetsmiljöstandard Riskbedömning av arbetsmoment samt arbetsberedning

Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:1) om systematiskt arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar

Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:3) om projektering och byggarbetsmiljösamordning – grundläggande skyldigheter

Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (2023:13) om risker vid vissa typer av arbeten